

Лекція 8

Тема: Строки та терміни. Позовна давність.

План

1. Поняття «строк» і «термін» у цивільних відносинах. Види строків та порядок їх обчислення.
2. Поняття «позовна давність» її види та початок перебігу.
3. Зупинення та переривання позовної давності.

Самостійна робота

1. Порядок обчислення строків позовної давності (ст.260, ст.ст.253-255 ЦКУ).
2. Наслідки спливу позовної давності (ст. 267 ЦКУ).

1. Поняття «строк» і «термін» у цивільних відносинах. Види строків та порядок їх обчислення.

Під строком у цивільному праві розуміють, звичайно, момент або проміжок часу, з настанням або із закінченням якого законодавець пов'язує певні правові наслідки. Так, якщо протягом трьох років громадянин відсутній за місцем постійного проживання і його місцезнаходження невідоме, то суд, за заявою зацікавленої особи, може оголосити такого громадянина померлим. Ось цей проміжок часу (три роки) і є строком.

Строки можуть обчислюватися роками, місяцями, тижнями, днями, годинами. Наприклад, при розірванні договору найму, укладеного на невизначений строк, наймодавець зобов'язаний попередити про це наймача за три місяці. За конкретними договорами про охорону, супровід вантажів, виконання певних обчислювальних робіт строки можуть обчислюватися й погодинно.

Перебіг строку починається наступного дня після закінчення календарної дати чи події, якою визначено його початок. Так, 6-місячний строк для прийняття спадщини починається обчислюватися від наступного дня після смерті спадкодавця. Строк, який обчислюється роками, закінчується у відповідний місяць і число останнього року цього строку, а якщо строк обчислюється місяцями то відповідного числа останнього місяця строку. Якщо кінець строку, обчислюваного місяцями, припадає на такий місяць, що не має відповідного числа, то строк закінчується в останній день цього місяця. Так, якщо 6-місячний строк, протягом якого за тимчасово відсутнім наймачем зберігається житлове приміщення, розпочався 31 березня, то закінчиться він відповідно 30 вересня, оскільки у вересні останній день - 30 число.

Отже, час відіграє істотну роль у цивільних право відношеннях. Суб'єктивні права та юридичні обов'язки їхніх учасників виникають, розвиваються та припиняються у певний час. Строки, які встановлюються у цивільних право відношеннях є важливим правовим регулятором діяльності громадян та організацій. Строки дисциплінують учасників правових зв'язків, забезпечують чіткість і визначеність у правах та обов'язках суб'єктів.

Термін - це певний момент у часі, з настанням якого пов'язана діячє дія, що має юридичне значення (ч. 2 ст. 251 ЦК України). Термін визначав календарною датою або вказівкою на подію, яка має неминуче настати.

Наприклад, укладання договору позики терміном до 01 вересня 2010 р., або договір найму житла укладається терміном до повернення наймодавця з службового відрадження.

На практиці при укладанні договорів поняття «термін» часто використовується як окремо, так і як складова частина строку.

Залежно від різноманітних критеріїв виділяють декілька видів класифікацій строків (термінів).

I. Залежно від суб'єкта встановлення строків (термінів):

- законодавчо встановлені - тобто ті, які закріплено в законах та/або інших нормативно-правових актах;
- договірні - строки (терміни), що встановлюються за домовленістю сторін;
- судові - це строки (терміни), які встановлюються судом.

II. За правовими наслідками:

- правостворюючі - строки (терміни), пов'язані з виникненням певних правовідносин;
- правозмінюючі - строки (терміни), спрямовані на зміну правовідносин;
- правоприпиняючі - строки (терміни), пов'язані з припиненням правовідносин.

III. За самостійністю визначення:

- імперативні - строки (терміни), які строго визначені законом та не можуть бути змінені за згодою осіб (наприклад строки набувальної давності);
- диспозитивні - строки (терміни), які хоча й передбачені законом, проте можуть бути змінені за згодою сторін.

IV. За характером визначеності:

- абсолютно визначені строки (терміни) вказують на точний момент чи період часу, з яким пов'язуються юридичні наслідки;
- відносно визначені строки (терміни) характеризуються меншою точністю і вказують лише приблизні орієнтири, наприклад, у розумний строк, у строк, необхідний для виконання, негайно тощо;
- невизначені строки (терміни) мають місце у разі, якщо законом чи договором взагалі не встановлено будь-якого часового орієнтиру, хоча й передбачено, що відповідні правовідносини мають часові межі. Наприклад, деякі договори може бути укладено безстроково, але зрозуміло, що такі правовідносини, все ж таки, колись припиняться.

V. За поширенням:

- загальні строки (терміни) мають загальне значення та стосуються всіх без винятку суб'єктів та всіх однотипових випадків;
- спеціальні строки (терміни) встановлюються для винятків із загального правила і діють лише у випадках, що передбачено в законі.

Проте найбільш вагоме значення має розподіл строків на:

- строки (терміни) здійснення цивільних прав;
- строки (терміни) виконання цивільних обов'язків;
- строки (терміни) захисту цивільних прав.

Строки здійснення суб'єктивних цивільних прав - строки, впродовж яких володілець суб'єктивного права може реалізувати ті можливості, які закладено в суб'єктивному праві.

Строки здійснення суб'єктивних цивільних прав поділяють на такі:

- строки існування цивільних прав - це строки дії суб'єктивного права в часі;
- преклюзивний строк - це період, із закінченням якого припиняється цивільне право як таке;
- претензійний строк - строк, упродовж якого уповноважений суб'єкт вправі, а іноді й зобов'язаний звернутися до безпосередньо зобов'язаної особи для врегулювання спору, що виник між ними перед зверненням до суду за захистом свого порушеного права;
- гарантійний строк - період часу, впродовж якого продавець, виготівник чи інший послугонадавач гарантує придатність товару (речі) чи послуги для використання за звичайним призначенням, а набувач (користувач) вправі вимагати безоплатного усунення виявлених недоліків, заміни товару (послуги) чи застосування інших встановлених законом чи договором наслідків.

Строк виконання обов'язків — це строк, упродовж якого особа повинна виконати належний їй обов'язок, тобто вчинити певні дії чи відмовитися від їх вчинення.

Строки виконання обов'язків поділяють на:

- загальний - охоплює собою весь строк виконання обов'язків;
- проміжний - строк, упродовж якого має бути виконано певний етап цього обов'язку, наприклад, під час здійснення поставки може бути додатково встановлено строк щодо поставки кожної з партій продукції.

Строк захисту цивільних прав — це строк, упродовж якого особа, право якої порушено, оспорено чи не визнано, може вимагати примусового здійснення чи захисту свого права.

Залежно від того, яким чином здійснюється захист, розрізняють:

- строки судового захисту (позовна давність);
- строки адміністративного захисту;
- строки самозахисту; строки оперативного захисту.

Для правильного обчислення строку важливе значення має його початок та закінчення. За загальним правилом, строк починається з наступного дня після календарної дати або з настанням події, якими визначено його початок. Закінчення строку залежить від одиниці виміру часу, що застосовується для обчислення цього строку.

1. Строк, що обчислюється роками, спливає у відповідні місяць і число останнього року строку.

2. Строк, що визначений півріччям або кварталами року, спливає у відповідне число останнього місяця строку. При цьому відлік кварталів ведеться з початку року.

3. Строк, що обчислюється місяцями, спливає у відповідне число останнього місяця строку. Якщо закінчення строку, що обчислюється місяцями, припадає на такий місяць, у якому немає відповідного числа, то строк спливає в останній день цього місяця.

4. Строк, що визначається у півмісяця, розглядається як строк, який обчислюється днями, і вважається таким, що дорівнює 15 дням.

5. Строк, що обчислюється тижнями, спливає у відповідний день останнього тижня строку.

Якщо останній день строку припадає на неділю або неробочий день, днем закінчення строку вважається найближчий за ним робочий день.

Якщо строк встановлено для вчинення будь-якої дії, її може бути виконано до закінчення 24 години останнього дня строку. Проте якщо цю дію має бути вчинено в установі, то строк спливає тоді, коли у цій установі за встановленими правилами припиняються відповідні операції. Письмові заяви та повідомлення, що їх здали до установи зв'язку до закінчення 24 години останнього дня строку, вважаються такими, що здані своєчасно.

Отже, строк:

1. Певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення
2. Визначається роками, місяцями, тижнями, днями або годинами
3. Перебіг строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок
4. Можуть бути визначені актами цивільного законодавства, правочином або рішенням суду

Термін:

1. Певний момент у часі, з настанням якого пов'язана дія чи подія, що має юридичне значення
2. Визначається календарною датою або вказівкою на подію, яка має неминуче настати
3. Можуть бути визначені актами цивільного законодавства, правочином або рішенням суду

2. Поняття «позовна давність» її види та початок перебігу.

Можливість захисту цивільних прав у багатьох випадках залежить від дотримання строків, встановлених на цей випадок законом.

Зокрема для захисту прав важливе значення мають претензійні строки і строки позовної давності.

Претензійний строк — це встановлений законодавством проміжок часу, протягом якого особа у встановлених законом випадках має звернутися до порушника договору з вимогою (претензією) про врегулювання спору, що виник між ними, їх дотримання має важливе значення, оскільки надалі від цього залежить можливість позовного захисту.

Водночас сфера застосування цих строків обмежена і за суб'єктним складом, і за колом відносин (деякі господарські відносини).

Більш загальною є вимога дотримання строку позовної давності, яка стосується всіх учасників цивільних правовідносин.

За статтею 256 Цивільного кодексу України позовна давність — це строк, в межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу.

Значення інституту позовної давності пояснюється низкою причин. Насамперед обмеження строку для розгляду спору полегшує надання доказів, підвищує їх достовірність і тим сприяє встановленню судами істини. Крім того, встановлення строку позовної давності сприяє стабілізації цивільних правовідносин, усуненню невизначеності у відносинах між їх учасниками.

Нарешті, позовна давність стимулює активність учасників цивільного обігу у здійсненні прав і виконанні обов'язків. З урахуванням значення цього інституту позовна давність встановлена безпосередньо законом і може змінюватися угодою сторін лише у бік збільшення строку, але не скорочення. Статтею 259 Цивільного кодексу України встановлено, що про таке збільшення строків позовної давності сторони мають укласти договір, для якого передбачається проста письмова форма.

Позовна давність поділяється на два види:

- загальну;
- спеціальну.

Загальна позовна давність за статтею 257 Цивільного кодексу України становить три роки і застосовується до всіх позовів, крім тих, для яких законодавцем встановлені спеціальні правила.

Спеціальна позовна давність може встановлюватися законом для окремих видів вимог. Вона може бути:

- скороченою;
- більш тривалою (подовженою).

Скорочена спеціальна позовна давність в один рік застосовується, зокрема, до вимог:

- про стягнення неустойки (штрафу, пені);
- про спростування недостовірної інформації, поміщеної у засобах масової інформації. У цьому разі позовна давність обчислюється від дня поміщення цих відомостей у засобах масової інформації або від дня, коли особа довідалася чи могла довідатися про ці відомості;
- про переведення на співвласника прав та обов'язків покупця у разі порушення переважного права купівлі частки у праві спільної часткової власності (ст. 362 ЦК);
- у зв'язку з недоліками проданого товару (ст. 681 ЦК);
- про розірвання договору дарування (ст. 728 ЦК);
- у зв'язку з перевезенням вантажу, пошти (ст. 925 ЦК);
- про оскарження дій виконавця заповіту (ст. 1293 ЦК).

Досить недавно зі **ст. 258 ЦК України** були виключені положення про більш тривалі ніж загальний строки позовної давності щодо визнання недійсним правочину вчиненого під впливом насильства чи обману (5 років) та про застосування наслідків нікчемного правочину (10 років).

Підстава для застосування строку позовної давності		Строку позовної давності	Стаття нормативного документа
Загальна позовна давність		3 роки ¹	Ст. 257 ЦКУ
За видами договорів			
Договір дарування	Розірвання договору	1 рік	Ст. 728 ЦКУ
Договір підряду на капітальне будівництво ²	виявлення недоліків некапітальних конструкцій	1 рік з дня прийняття роботи замовником при виявленні недоліків за звичайного способу прийняття роботи	Абз. 2 ч. 3
		2 роки з дня прийняття роботи замовником, коли недоліки не могли бути виявлені за звичайного способу прийняття роботи	ст. 322 ГКУ
	виявлення недоліків капітальних конструкцій	3 роки з дня прийняття роботи замовником при виявленні недоліків за звичайного способу прийняття роботи	Абз. 3 ч. 3
		10 років з дня прийняття роботи замовником, коли недоліки не могли бути виявлені за звичайного способу прийняття роботи	ст. 322 ГКУ

	відшкодування збитків, завданих замовникові протиправними діями підрядника, які призвели до руйнувань чи аварій	30 років з дня прийняття роботи замовником	Абз. 4 ч. 3 ст. 322 ГКУ
Договір підряду на проведення проектних і дослідницьких робіт	відшкодування замовнику збитків, спричинених недоліками проекту	10 років з дня прийняття побудованого об'єкта	Ч. 5 ст. 324 ГКУ
	відшкодування замовнику збитків, завданих протиправними діями підрядника, які призвели до руйнувань, аварій, обрушень	30 років з дня прийняття побудованого об'єкта	
Договір поруки		після закінчення строку, встановленого в договорі поруки	Ч. 4 ст. 559 ЦКУ
		6 місяців з дня настання строку виконання основного зобов'язання, якщо кредитор не пред'явить вимоги до поручителя	
		1 рік з дня укладення договору поруки, якщо кредитор не пред'явить позову до поручителя	
Договір оренди (найму)	щодо вимог по відшкодуванню наймодавцю збитків у зв'язку з пошкодженням речі	1 рік з моменту повернення речі наймачем	Ст. 786 ЦКУ
	щодо вимог по відшкодуванню наймачеві витрат на поліпшення речі	1 рік з моменту припинення договору найму	
Договір побутового підряду	вимога про безоплатне усунення недоліків роботи, виконаної за договором	10 років з моменту прийняття роботи, якщо такі недоліки можуть становити небезпеку для життя або здоров'я замовника	ст. 10 Закону України «О защите прав потребителей» от 12.05.91г. № 1023-XII
		2 роки з дня прийняття виконаної роботи у разі відсутності гарантійного чи іншого строку, встановленого законодавством або договором	

Інші строки позовної давності		
Стягнення неустойки (штрафу, пені)	1 рік	П. 1 ч. 2 ст. 258 ЦКУ
	6 місяців з юридичних осіб суб'єктів господарювання (нарахування)	Ст. 232 ГКУ
Спростування недостовірної інформації, розміщеної у засобах масової інформації	1 рік з дня розміщення відомостей у засобах масової інформації або з дня, коли особа довідалася чи могла довідатися про ці відомості	П. 2 ч. 2 ст. 258 ЦКУ
Переведення на співвласника права обов'язків покупця у разі порушення переважного права купівлі частки у праві спільної часткової власності	1 рік	П. 3 ч. 2 ст. 258 ЦКУ, ч. 4, ст. 362 ЦКУ
Виявлення недоліків купленого товару	1 рік з дня виявлення недоліків у межах гарантійного строку	Ст. 681 ЦКУ
	6 місяців з дня встановлення покупцем у належному порядку недоліків поставлених йому товарів	Ч. 8 ст. 269 ГКУ
Перевезення вантажу, пошти	1 рік з моменту, що визначається відповідно до транспортних кодексів (статутів)	Ст. 925 ЦКУ
Оскарження дій виконавця заповіту	1 рік	Ст. 1293 ЦКУ
Визнання недійсним правочину, вчиненого під впливом насильства або обману	5 років	Ч. 3 ст. 258 ЦКУ (виключена)
Вимоги про застосування наслідків недійсного правочину, якщо її недійсність встановлена законом	10 років	Ч. 4 ст. 258 ЦКУ (виключена)
Строки позовної давності із Сімейних правовідносин		
До вимоги про поділ майна, заявленої після розірвання шлюбу	3 роки від дня, коли один із співвласників дізнався або міг дізнатися про порушення свого права власності	Ч. 2 ст. 72 СКУ
До вимоги про визнання батьківства	1 рік від дня, коли особа дізналася про своє батьківство	Ч. 2 ст. 129 СКУ
До вимоги матері про внесення змін до актового запису про народження дитини	1 рік від дня реєстрації народження дитини	Ч. 3 ст. 138 СКУ
До вимоги про визнання материнства	1 рік від дня, коли особа дізналася або могла	Ч. 3 ст. 139 СКУ

	дізнатися, що є матір'ю дитини	
Строки позовної давності із Трудових правовідносин		
У справах про порушення прав працівника	3 місяці з дня, коли працівник дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права	Ч. 1 ст. 233 КЗпПУ
У справах про звільнення працівника	1 місяць з дня вручення копії наказу про звільнення або з дня видачі трудової книжки	Ч. 1 ст. 233 КЗпПУ
У справах щодо стягнення з працівника матеріальної шкоди, заподіяної підприємству, установі, організації	1 рік з дня виявленої заподіяної працівником шкоди	Ч. 3 ст. 233 КЗпПУ
Строки позовної давності із Адміністративних правовідносин		
Давність виконання постанов про накладення адміністративних стягнень (штрафи ДАІ)	3 місяці з дня винесення	Ст. 303 КУпАП
Для звернення до адміністративного суду за захистом прав, свобод та інтересів особи	6 місяців з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів	Ч. 2 ст. 99 КАСУ
У справах щодо прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби	1 місяць	Ч. 3 ст. 99 КАСУ
Якщо законом передбачена можливість досудового порядку вирішення спору і позивач скористався цим порядком	1 місяць з дня, коли позивач дізнався про рішення суб'єкта владних повноважень за результатами розгляду його скарги на рішення, дії або бездіяльність суб'єкта владних повноважень	Ч. 4 ст. 99 КАСУ
Для звернення до адміністративного суду щодо оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів	1 місяць	Ч. 5 ст. 99 КАСУ
За вимоги про відшкодування ядерної шкоди (справи інвалідів Чорнобиля)	30 років ³ з моменту виникнення ядерного інциденту	Стаття VI Віденської конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду, до якої приєдналася Україна 12.07.1996 р.

Оскільки позовна давність є видом строків, при її обчисленні використовуються загальні правила передбачені статтями 253-255 Цивільного кодексу України.

При цьому правило про обчислення позовної давності сформульоване в ч. 2 ст. 260 Цивільного кодексу України як імперативне. Тобто, порядок обчислення позовної давності не може бути змінений за домовленістю сторін.

Оскільки і загальна, і спеціальна позовна давність обчислюються роками, то при їх обчисленні використовуються правила щодо обчислення строків роками (ч. 1 ст. 254 ЦК).

Отже, позовна давність спливає у відповідні місяць та число останнього року строку о 24 годині. Якщо останній день строку припадає на вихідний, святковий або інший неробочий день, що визначений відповідно до закону у місці вчинення певної дії, днем закінчення строку є перший за ним робочий день. Якщо закінчення позовної давності припадає на такий місяць, у якому немає відповідного числа, строк спливає в останній день цього місяця. Крім того, письмові заяви (позовні заяви, тощо) та повідомлення, здані до установ зв'язку до закінчення останнього дня строку, вважаються такими, що здані своєчасно (ст. 255 ЦК).

За загальним правилом перебіг позовної давності починається від дня виникнення права на позов, тобто коли особа дізналася або могла дізнатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила (ст. 261 ЦК).

Зокрема, в чч. 2-6 ст. 261 Цивільного кодексу України зазначені такі випадки:

- перебіг позовної давності за вимогами про визнання недійсним правочину, вчиненого під впливом насильства, починається від дня припинення насильства;
- перебіг позовної давності за вимогами про застосування наслідків нікчемного правочину починається від дня, коли почалося його виконання;
- у разі порушення цивільного права або інтересу неповнолітньої особи позовна давність починається від дня досягнення нею повноліття;
- за зобов'язаннями з визначеним строком виконання перебіг позовної давності починається зі спливом строку виконання;
- за зобов'язаннями, строк виконання яких не визначений або визначений моментом вимоги, перебіг позовної давності починається від дня, коли у кредитора виникає право пред'явити вимогу про виконання зобов'язання. Якщо боржникові надається пільговий строк для виконання такої вимоги, перебіг позовної давності починається зі спливом цього строку;
- за регресними зобов'язаннями перебіг позовної давності починається від дня виконання основного зобов'язання.

Законом можуть бути встановлені винятки із загальних правил, встановлених Цивільним кодексом України для визначення початку перебігу позовної давності.

Слід звернути увагу на те, що згідно зі ст. 262 Цивільного кодексу України заміна сторін у зобов'язанні не змінює порядку обчислення та перебігу позовної давності.

3. Зупинення, переривання та сплив строку позовної давності.

Зазвичай перебіг позовної давності є процесом безперервним. Однак протягом цього часу можуть виникнути обставини, що перешкоджають поданню позову. Ці обставини є підставами для зупинення (призупинення), переривання або відновлення перебігу позовної давності.

Зупинення перебігу позовної давності полягає в тому, що період часу, протягом якого діють обставини, передбачені законом, не зараховується в строк позовної давності. Тобто враховується лише час, що минув до і після зупинення перебігу позовної давності.

Згідно зі статтею 263 Цивільного кодексу України перебіг позовної давності зупиняється:

- якщо пред'явленню позову перешкоджала надзвичайна або невідворотна за даних умов подія (непереборна сила). Такою подією може бути стихійне лихо (наприклад, землетрус) або соціальні явища (наприклад, страйки);
- у разі відстрочення виконання зобов'язання (мораторій) на підставах, встановлених законом. Мораторій може бути оголошений стосовно якогось окремого виду зобов'язань або за всіма зобов'язаннями в цілому. На відміну від непереборної сили, мораторій створює не фактичні, а юридичні перешкоди для подання позову;
- у разі зупинення дії закону або іншого нормативно- правового акта, який регулює відповідні відносини. В цьому разі позовна давність зупиняється, якщо законодавчий орган виносить рішення

про зупинення дії закону або іншого нормативного акта на якийсь, як правило, визначений час, або до прийняття іншого нормативного акта, що регулює відповідні відносини;

- якщо позивач або відповідач перебуває у складі Збройних Сил України та інших створених відповідно до закону військових формуваннях, переведених на воєнний стан (наприклад, у складі миротворчих сил ООН). Проте проходження військової служби в мирний час не зупиняє перебігу строку позовної давності.

Слід зазначити, що вказана обставина є підставою зупинення позовної давності лише у відносинах, в яких хоча б однією із сторін є фізична особа. Що стосується відносин між юридичними особами, то для них підставами зупинення позовної давності можуть бути лише непереборна сила, мораторій та зупинення дії закону або іншого нормативного акта.

У разі виникнення зазначених обставин перебіг позовної давності зупиняється на весь час існування цих обставин.

Від дня припинення обставин, що були підставою для зупинення перебігу позовної давності, перебіг позовної давності продовжується з урахуванням часу, що минув до його зупинення.

Згідно зі статтею 264 Цивільного кодексу України перебіг строку позовної давності переривається:

- вчиненням особою дії, що свідчить про визнання нею свого боргу або іншого обов'язку (наприклад, часткове повернення боргу, лист з проханням про відстрочку повернення боргу тощо);

- у разі пред'явлення особою позову до одного із кількох боржників;

- у разі пред'явлення особою позову, якщо предметом такого позову є лише частина вимоги, право на яку має позивач.

Позов має бути поданий з дотриманням встановлених вимог до його оформлення та змісту. В статті 265 Цивільного кодексу України зазначено, що якщо ці вимоги порушені, то позов не приймається судом до розгляду або залишається без розгляду і не перериває позовну давність. Проте, якщо суд залишив без розгляду позов, пред'явлений у кримінальному процесі, час від дня пред'явлення позову до набрання законної сили рішенням суду, яким позов було залишено без розгляду, не зараховується до позовної давності. Якщо ж частина строку, що залишилася, є меншою ніж шість місяців, вона подовжується до шести місяців (ч. 2 ст. 265 ЦК).

Наслідки спливу позовної давності традиційно пов'язувалися з втратою права на задоволення позову про захист порушеного права. Водночас стаття 267 Цивільного кодексу України передбачає низку нових положень, спрямованих на більш повний захист особи, цивільні права якої порушені.

Вони полягають, зокрема, в такому:

- особа, яка виконала зобов'язання після спливу позовної давності, не має права вимагати повернення виконаного, навіть якщо вона у момент виконання не знала про сплив позовної давності;

- заява про захист цивільного права або інтересу має бути прийнята судом до розгляду незалежно від спливу позовної давності;

- позовна давність застосовується судом лише за заявою сторони у спорі, зробленою до винесення ним рішення;

- сплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови у позові;

- якщо суд визнає поважними причини пропущення позовної давності, порушене право підлягає захисту.

Отже, фактично сплив позовної давності є підставою для відмови у позові лише коли про її застосування заявлено стороною у спорі і суд не визнає поважними причини пропущення позовної давності.

Оскільки позовна давність на основні та додаткові вимоги обчислюється щодо кожної вимоги окремо, може трапитися так, що на основну вимогу позовна давність не пропущена, тоді як додаткова вимога (про стягнення неустойки, накладення стягнення на заставлене майно тощо) погашається спливом позовної давності. Однак в статті 266 Цивільного кодексу України передбачено, якщо позовна давність пропущена на основну вимогу, вона вважається пропущеною і стосовно додаткової вимоги.

Додатковою гарантією для осіб, цивільне право чи інтерес яких порушено, є встановлення в статті 268 Цивільного кодексу України переліку вимог, на які не поширюється позовна давність.

4. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

Стаття 268 ЦКУ містить перелік вимог, на які не поширюється позовна давність. Його перелік не має вичерпного характеру, тобто інші випадки можуть бути передбачені в спеціальних законах. При встановленні цього переліку законодавець виходив зі специфіки правовідносин, оскільки предметом захисту є право, яке не обмежене в часі. Отже, позовна давність не поширюється:

1) Норма п. 1 ч. 1 ст. 268 встановлює, що **позовна давність не розповсюджується на вимоги, обумовлені порушенням особистих немайнових прав особи**, крім випадків, встановлених законом. У відповідності до ст. 271 цього Кодексу, зміст особистого немайнового права становить можливість вільно та на власний розсуд визначати свою поведінку у сфері свого приватного життя. Ця норма безпосередньо кореспондує нормам ст. 3 Конституції України, зокрема нормі речення третього ч. 2 ст. 3 Конституції України, згідно з якою утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (щодо особистих немайнових прав див. ст. 270 та суміжні статті цього Кодексу);

2) **Законодавцем також визначено, що позовна давність не розповсюджується на вимогу вкладника до банку**, іншої фінансової установи, про видачу вкладу, а також на вимогу страхувальника до страховика про здійснення страхових виплат. Відсутність обмежень стосовно строків давності по цих вимогах явно обумовлена становленням ринку банківських та страхових послуг, в зв'язку з чим відсутність згаданих вище обмежень спрямована на становлення та розширення ринків з надання відповідних послуг, шляхом створення пільгових умов для страхувальників та вкладників.

3) на вимогу про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, крім випадків завдання такої шкоди внаслідок недоліків товару, що є рухомим майном, у тому числі таким, що є складовою частиною іншого рухомого чи нерухомого майна, включаючи електроенергію. Зазначена норма прийнята з метою реалізації норми ч. 1 ст. 3 Конституції України, згідно з якою життя і здоров'я людини визнаються у державі найвищими соціальними цінностями;

5) на вимогу страхувальника (застрахованої особи) до страховика про здійснення страхової виплати (страхового відшкодування). За договором страхування одна сторона (страховик) зобов'язується у разі настання певної події (страхового випадку) виплатити другій стороні (страхувальникові) або іншій особі, визначеній у договорі, грошову суму (страхову виплату), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору (ст. 879 ЦК);

6) на вимогу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного матеріального резерву, стосовно виконання зобов'язань, що випливають із Закону України "Про державний матеріальний резерв";

7) на вимогу про визнання недійсним правочину, предметом якого є відчуження гуртожитку як об'єкта нерухомого майна та/або його частини, на який поширюється дія Закону України "Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків", про визнання недійсним свідоцтва про право власності на такий гуртожиток як об'єкт нерухомого майна та/або його частини, про визнання недійсним акта передачі такого гуртожитку як об'єкта нерухомого майна та/або його частини до статутного капіталу (фонду) товариства (організації), створеного у процесі приватизації (корпоратизації) колишніх державних (комунальних) підприємств.

Наведений перелік згідно з ч. 2 ст. 268 Цивільного кодексу України не є вичерпним, отже, інші випадки можуть бути передбачені законом. При встановленні цього переліку Цивільного кодексу України виходить зі специфіки певних правовідносин, оскільки предметом захисту тут, як правило, є право, не обмежене в часі.

Згідно з пунктами 6, 7 Прикінцевих та перехідних положень правила Цивільного кодексу України про позовну давність застосовуються до позовів, строк пред'явлення яких, встановлений законодавством, що діяло раніше, не сплив до набрання чинності Кодексом.

До позовів про визнання заперечуваного правочину недійсним і про застосування наслідків недійсності нікчемного правочину, право на пред'явлення якого виникло до 1 січня 2004 р., застосовується позовна давність, встановлена для відповідних позовів законодавством, що діяло раніше.